

Malena Ernman

– mezzosopran med känsla för barock

Text: Birgitta Wennerström

Hon har skördat stora framgångar på operascener och i konsertsalar här hemma och runt om i Europa. Under de senaste åren har det blivit mycket barockopera – utomlands. I höst sjunger hon Dido med Les Arts Florissants och William Christie i Paris och den belgiske dirigenten René Jacobs vill att hon om ett par år axlar huvudrollen i en återupptäckt opera av 1600-talskompositören Francesco Cavalli. Tidig Musik har träffat Malena Ernman.

En enstaka händelse kan faktiskt ändra inriktningen på ett liv. När Malena Ernman var nio år gammal var hon med i en kör som hade en engelsk utbyteskör. Vänkören var på besök i Sandviken och en av tjejerna bodde hemma hos familjen Ernman. Hon hade tagit med sig ett kassettband med The King's Singers¹ och en eftermiddag spelade hon bandet för Malena.

– Det ändrade mitt liv. Sedan spelade jag inget annat än The King's Singers. Jag beställde alla skivorna, jag lärde mig noter mer eller mindre på egen hand och jag började skriva ner arrangemangen. Mitt högsta mål i livet var att bli medlem i The King's Singers. Jag tyckte att de borde tänka på att ta in en kvinna och att jag då var bra, för jag kunde sjunga både högt och lågt – och det skrev jag i diverse brev till dem. Jag tror att jag till och med skickade in kassettband på mig själv...

Borta bra...

Vi har slagit oss ner vid köksbordet hemma hos Malena Ernman på Kungsholmen i Stockholm och hon berättar med inlevelse om hur besatt hon blev av King's Singers. Denna besatthet ledde så småningom till en gedigen musikutbildning och en solokarriär som har inneburit många och långa utlandsvistelser. Men kringflackandet började tidigt.

– Min pappa jobbade på Sandvik och hans jobb förde oss till lite olika ställen, vi bodde bland annat två år i Orléans i Frankrike. Jag hade spelat fiol i kommunala musikskolan hemma i Sandviken, men när vi kom till Orléans slutade jag med det och sökte i stället till konservatoriet. Det var som en blandning av kommunala musikskolan och Adolf Fredrik ungefär, fast privat. Jag skulle precis fylla femton då och kom in, faktiskt som den yngsta någonsin. Vi hade både vanlig undervisning och musikundervisning. Där lärde jag mig läsa noter ordentligt, vi fick undervisning i *solfège*² och det lade grunden till – ja, allt, faktiskt.

Konservatoriet krävde att eleverna skulle behärska franska ordentligt och Malenas pappa ordnade så att hon fick sitta i ett kallt kontorsrum i Sandviks lokaler och läsa in årskurs nio och att hon dessutom fick privatlektioner i hemmet. Pappa lovade också att om hon klarade sina språkstudier bra skulle hon få åka till Schweiz och höra The King's Singers live. Det var riktigt smart uttänkt. Malena pluggade franska som en galning för att få se och höra sina idoler på riktigt. Och så blev det.

– Sedan förföljde jag King's Singers i några år, de blev inte av med mig, skrattar Malena. Men nu har jag inte lyssnat på dem på tio år, jag kan alla arrangemangen utantill...

Efter hemkomsten till Sverige bildade Malena en egen vokalgrupp, Vocal Eyes, som sjöng allt från Palestrina till Beatles och modern popmusik – i arrangemang av King's Singers och henne själv.

Lyssna och härma

Så småningom blev det Musikhögskolan i Stockholm och därefter Operahögskolan. Många minns säkert Malenas spektakulära genombrott som Kaja i Sven-David Sandströms *Staden* på Kungliga Operan år 1998. Sedan dess har hon sjungit en mängd roller på operascener såväl här hemma som runt om i Europa. Hon har också gestaltat Sally Bowles i Dramatens uppsättning av *Cabaret*, hon har sjungit klassiskt, modernt, jazz, musikal...

Du verkar kunna byta stil utan problem. Hur tänker du när du byter mellan genrerna?

– Jag följer musiken. Jag utgår inte från min egen röst, jag vet att tekniken sitter och att den fungerar även om jag byter genre. Men man kan inte sjunga likadant när man sjunger olika slags musik, jag lyssnar och imiterar – det kommer säkert också från King's Singers-tiden. Mitt problem har väl varit att jag har haft svårt att bestämma mig för vad jag vill göra, men nu vet jag att det är opera jag ska syssla med.

Malena Ernman repeterar inför en konsert med Stockholms filharmoniska orkester i november 2007. Foto: Sofi Sykfont.

Det kan förefalla som om allt har gått på räls för Malena, men det har inte varit fullt så problemfritt som man kanske kan tro. Sin goda sångteknik hittade Malena fram till av nödtvång.

– Jag hade astma när jag var yngre. När jag började på Ackis³ var jag väldigt sjuk, jag hade svårt att dra in luft. Det gick inte att andas mitt i en fras, det tog för lång tid för mig, så jag lärde mig att andas in ordentligt före långa fraser och att hushålla med luften. Jag tränade också upp förmågan att få till långa koloraturer utan att göra av med för mycket luft. Det här gjorde att jag hittade fram till en bra grundteknik som fungerar även när jag byter mellan olika stilar eller genrer – och som sparar rösten.

Internationell karriär

Malena sjunger idag allt mer barockopera, huvudsakligen utomlands. Det började med att hon provsjöng för en roll i Alessandro Scarlattis *Griselda*, som den belgiske dirigenten René Jacobs skulle sätta upp i Berlin. Provsjungningen gick bra och hon fick rollen som Roberto, en trulig tonårspojke som var kär i Miah Perssons rollfigur, la Costanza.

– En av mina första tonårspojkar, ler Malena. Det här var första gången vi två var utomlands tillsammans, jag har spelat Miah Perssons pojkvän i ganska många uppsättningar nu.

Hur var det att arbeta med René Jacobs?

– Det var väldigt nervöst i början, jag var ny och visste inte hur han funkade. Och det var jobbigt, han är envis och kan vara ganska... plump i sitt sätt att ge kritik. Men han vill inte sära,

han gör det för att han är så angelägen om att det ska bli bra. Efter hans repetitioner är man totalt mörbultad och psykiskt slut i skallen – men jag avgudar honom. Han lever för det här, han är fullkomligt besatt av den här musiken.

Efter *Griselda*, som även spelades i Bryssel, Innsbruck och Paris, har Malena arbetat regelbundet med René Jacobs. Hon har gjort Nerone i Händels *Agrippina* tillsammans med honom och David McVicar, en uppsättning som har spelats runt om i Europa under närmare tio år och som kommer att sättas upp igen i Barcelona 2013.

– Nerone är en väldigt fysisk roll i den här uppsättningen, det roligaste jag någonsin har gjort! Jag gör armhävningar och voltar och hjular – och dansar breakdance och sjunger samtidigt.

Är du dansutbildad också?

– Nej, jag dansade balett i många år när jag var liten, men sedan är jag nog mest självlärd. Astman gjorde att jag började träna och motionen hjälpte, astman försvann. Nu springer jag och tränar på gym för att hålla mig i form. Och inför *Cabaret*-föreställningen på Dramaten tog jag lektioner för dansarna som var med i den, de körde hårt med mig!

*”Tidig musik är det
som ligger mig varmest
om hjärtat”*

På scen och på skiva

Det är det sceniska, själva föreställningarna, som är viktigast för Malena. Det är där hon som artist får visa hela sitt register och komma till sin rätt ordentligt. Men eftersom många har svårt att ta sig till ett operahus som ger barockopera, är det förstås viktigt att föreställningarna spelas in och ges ut på dvd.

När det gäller skivinspelningar har Malena hittills satsat mest på skivor med viss bredd i repertoaren. Tillsammans med gitaristen Mats Bergström har hon gett ut *My Love*, där hon blandar ren jazz med musik av Mozart, Schubert och Rossini. En annan skiva innehåller cabaretsånger av bland andra Kurt Weill och Britten och är gjord tillsammans med Bengt-Åke Lundin på piano. Malena påpekar att man som artist ofta får ganska dåligt betalt för skivinspelningar. Så det är inte av vinstintresse hon tackar ja till nya projekt, utan för att det är en möjlighet att nå ut med den musik hon gillar.

– Nu vill jag gärna göra lite mer smala, riktade skivor. Vi håller just på och planerar en inspelning med Händelarior på BIS. Jag skulle också vilja spela in annan barockmusik som jag har gjort mycket utomlands, men som ingen här hemma egentligen har hört. Tyvärr missade jag två inspelningar med René Jacobs därför att jag var gravid. Jag hade gjort rollen på scen, men jag var i nionde månaden båda gångerna, så det gick bara inte. Sedan fick båda inspelningarna pris, så det kanske var bra att jag inte var med, skrattar Malena.

Malena Ernman
hemma vid köksbordet.
Foto: Birgitta Wennerström.

...hemma bäst

Att Malena för närvarande vill arbeta mer hemma i Sverige beror till stor del på de två barnen.

– De är fem och två år gamla. Jag övar när de är på dagis – när de är hemma går det inte att sjunga någonting som inte handlar om Pippi eller Emil...

Men någon riktig mammaledighet blir det nog inte fråga om. Under våren ger Malena flera konserter med Sveriges Radios Symfoniorkester. I Berwaldhallen i Stockholm förstås, men även i Uppsala Konsert & Kongress – och i februari var de på Kanarieöarna i samband med Festival de Musica de Canarias. I maj-juni sjunger hon Angelina i Rossinis opera *Askungen* på Kungliga Operan i Stockholm.

– Jag är väldigt lyckligt lottad, jag har jobb. Men jag kommer att vara ganska bekväm ett tag framöver. Jag har till och med tackat nej till konserter där jag måste lära mig mycket ny repertoar. Jag har jobbat mycket, också när barnen var riktigt små. Det tar på krafterna och det tar på familjen. Min man har varit ständigt pappaledig i fem år, nu tycker jag att han ska få jobba lite.

I november-december 2008 bär det ut i Europa igen efter "mammaledigheten". Då sätts Purcells *Dido och Aeneas* upp i Paris med Malena i rollen som Dido. Den här gången är det William Christie som ska dirigera sin egen ensemble Les Arts Florissants och uppsättningen regisseras av den engelska regissören Deborah Warner, som Malena uppskattar mycket. *Dido och Aeneas* kommer också att spelas i Amsterdam och Wien och så småningom ges ut på dvd. Även vi som bor i Sverige kommer alltså att få en chans att se den, om än inte live...

– Barockopera är det som spelas mest ute i världen nu, säger Malena. I Sverige gör man mest Wagner, Wagner... och lite Wagner. Alla vet precis vad det är och vad man får ut av det, men barockopera är någonting nytt och fräscht. Det är synd att man inte öppnar upp repertoaren lite mer på institutionerna här hemma. Ibland gör de någon uppsättning med sina egna sångare, sångare som kanske inte har lärt sig sjunga barockopera – och det fungerar inte. Barockopera kräver extremt mycket teknik och flexibilitet i rösten – och musikalisk intelligens. Nu finns det många bra svenska sångare som sjunger den här musiken, det är synd att man inte utnyttjar det bättre.

Sveriges Bartoli?

I november förra året gjorde Malena ett framträdande i Konserthuset i Stockholm. Hon sjöng arior av Gluck och Händel och Harry Bicket gästdirigerade filharmonikerna. En av Händel-rior-

na innehöll en halsbrytande solokadens med ett enormt omfång, drygt tre oktaver. Ingen i publiken anade nog att Malena hade lärt in den på två dagar. Det hade kommit bort i kommunikationen att den gästande dirigenten ville använda just den här speciella kadensen, men när Malena kom till första repetitionen två dagar före konserten och fick läget klart för sig lovade hon att fixa saken – och skrev ner kadensen från YouTube samma dag.

– Nu fick jag äntligen använda de här kunskaperna som jag ju faktiskt har! Jag var stolt som ett litet barn, och dirigenten var nog nöjd. Men han är engelsman, så han sa inte så mycket...

När man hör Malena sjunga de här ekvilibristiska Händel-ariorna associerar man osökt till Cecilia Bartoli. Malena berättar att hon i början av sin internationella karriär sjöng i samma produktioner som Bartoli vid några tillfällen.

– Hon är väldigt rolig, trevlig och generös – och nervös. Jag har aldrig varit med om någon som sjunger upp så mycket som hon – förutom jag själv! Men det blir bra, man behöver lättheten och vigheten, och ju svullnare stämbandarna är desto lättare går det att få till de där snabba tonerna. Fast jag sjunger inte upp så där mycket längre, jag tappar de låga tonerna om jag gör det.

*"Sverige borde vara mer stolt
över sina sångare."*

Återupptäckt barockopera

René Jacobs har länge letat efter en opera med en huvudroll för Malena och har nu hittat en aldrig tidigare spelad opera av 1600-talskompositören Francesco Cavalli. Han planerar ett uruppförande om ett par år, med Malena i huvudrollen. Rollfiguren är en man som klär ut sig till kvinna som klär ut sig till man och som till sist visar sig vara en kvinna.

– Det tyckte René skulle passa mig, skrattar Malena.

Den nyupptäckta Cavallioperan kommer förmodligen att sättas upp i flera europeiska städer. Men kommer vi att få en möjlighet att se den i Sverige? Kan Kungliga Operan eller Göteborgsoperan tänkas ta emot uppsättningen? Skulle Drottningholmsteatern över huvud taget klara en uppsättning av en modern barockopera? Kan någon annan institution tänkas vara intresserad? Eller måste vi vänta tills det etableras en ny scen specialinriktad mot tidig musik och med kapacitet att sätta upp stora barockoperor? Signaler om en sådan scen finns, frågan är hur lång tid det tar innan idén blir verklighet.

– Sverige borde vara mer stolt över sina sångare, säger Malena. När Drottningholms slottsteater satte upp Händels *Julius Caesar* 2001 hade de Ann Hallenberg, mig, Michael Bellini och Gabriel Suovanen i de mindre rollerna. Till huvudrollerna Julius Caesar och Cleopatra tog de in de amerikanska sångarna Larry Zazzo och Laura Claycomb. Larry och jag är goda vänner, vi började sjunga samtidigt och har ofta sjungit i samma uppsättningar utomlands. Ibland har jag haft huvudrollen när han har sjungit en biroll. På Drottningholm var det en bra, jämn standard på alla sångare och ändå framställdes det som om två internationella stjärnor kom hit

och sjöng med några skolelever. Jag hade då jobbat utomlands i tio år och gjort flera huvudroller, Ann Hallenberg är en av våra främsta barocktolkare, Michael Bellini och Gabriel Suovanen – man kan ju inte få bättre!

För snart två år sedan blev Malena Ernman invald i Kungl. Musikaliska Akademien. Det innebär förutom äran att hon kan förväntas sitta med i juryn för diverse stipendier eller priser – Polarpriset, till exempel. Men skulle även pedagogisk verksamhet locka henne?

– Jag skulle gärna vilja undervisa längre fram, när jag har mer tid. Barocksång tror jag absolut att jag skulle kunna undervisa i, och sångteknik som fungerar över olika genrer – det är det inte så många som håller på med det.

Mikrofoner

Olika genrer innebär inte bara olika stil. Något som skiljer till exempel jazz och musikal från all typ av opera är förstas mikrofonen. Gå på vilken musikal föreställning som helst idag – alla sångare är uppmickade. Jag frågar Malena om det över huvud taget diskuteras att man skulle börja micka upp sångare även inom operan.

– Nej, då skulle hela tekniken falla. Men jag har sjungit tillsammans med pop- och musikalartister och då måste jag också vara uppmickad – annars hörs jag inte.

Så Malena har lärt sig att anpassa sin sångteknik och sjunga med mindre huvudklang och mer bröstklang, eftersom den tonbildningen fungerar bättre ihop med mikrofoner. Men det märks att det myckna mikrofonanvändandet irriterar henne.

– Man vänjer publiken vid att det ska vara ljudstarkt och då blir lyssnarna dåliga på att ta in nyanser. Men speciellt inom tidig musik är det nyanserna man lever på – och tidig musik är det som ligger mig varmast om hjärtat. Om man då mickar upp så förstör man en hel konstform. Jag blir rädd när jag ser min egen dotter ställa sig och sjunga med låtsasmikrofon. Jag försöker övertyga henne om att det går att sjunga utan mikrofon, att det hörs ändå – men det är svårt med alla program på tv...

Plötsligt får Malena en idé:

– Klassisk Idol! Klassiska sångare som söker till Idol och som får sjunga på riktigt, utan mikrofon. Sångare med en riktig utbildning i ryggen, vore inte det kul? Utbildning är ballt och kul! Jag tycker att man ska vara stolt över något man kan, i stället för att försöka bli känd för ingenting.

Det är inte utan att man får en glimt av den där entusiastiska nioåringen.

Noter

¹ **The King's Singers**, vokalensemble ursprungligen bestående av sex män från King's College, Cambridge. Gruppen kallade sig då Six Choral Scholars from King's College. Namnet The King's Singers användes första gången vid ensemblens Londondebut den 1 maj 1968. Mer info se www.kingsingers.com

² **solfege**, sångövningar som bygger på solmisations-stavelserna *do re mi fa sol la si do* och som används vid undervisning i notläsning. *Solfège* går tillbaka på de undervisningsmetoder den italienska benediktinermunken Guido d'Arezzo utvecklade redan på 1000-talet.

³ **Ackis**, används i dagligt tal för Kungl. Musikhögskolan i Stockholm. Namnet kommer från Musikaliska Akademien, som länge anordnade den högre musikutbildningen i Stockholm.